

KONU EDEBİYAT VE FELSEFE İLİŞKİSİ

EDEBİYAT VE FELSEFE İLİŞKİSİ

Konusu insan olan ve dili araç olarak kullanan edebiyatın felsefe, psikoloji, coğrafya gibi pek çok bilimle ilişkisi vardır. Bir şair ya da yazarın görüş ve düşüncelerinin felsefi bir görüşle uzaktan veya yakından bir ilişkisinin olması kaçınılmazdır. Edebî bir eser ortaya koyan sanatçı da eserlerine bu görüş ve düşüncelerini yansıtacaktır. O yüzden edebiyatla felsefe birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir.

EDEBİYAT-FELSEFE İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Güzel sanatların kollarından biri olan edebiyat, istiklâlini yüzyıllar önce ilân etmiş olmasına rağmen, diğer insan faaliyetleriyle olan ilişkilerini sürdürmüş ve hâlâ da sürdürmektedir. Daha açık bir ifadeyle, "yaratma"ya dayalı estetik bir insan faaliyeti olan edebiyat ile ondan bağımsız ve farklı birer disiplin veya bugün birer sosyal bilim dalı olarak kabul edilen tarih, sosyoloji, psikoloji, teoloji, antropoloji, etnografya, folklor, dilbilim, estetik arasında pek çok ilişkiler vardır. Sistematik ve soyut bir düşünce disiplini olan felsefe de bunlardan birisidir. Söz konusu ilişki, elbette tersinden de (tarih-edebiyat, sosyoloji-edebiyat, estetik-edebiyat vb.) söz konusudur.

Edebiyat-felsefe ilişkisinin temeli, öncelikle her ikisinin de bir tür insan faaliyeti olmasına dayanır. Zira bu iki disiplinden biri insanın "düşünme" melekesi, diğeri ise "yaratma" melekesiyle alâkalıdır. Bu arada insanın düşünce ve yapıp etmelerinin felsefe, sanat ve bilim olmak üzere üç ana grupta toplanıp tasnif edildiğini de belirtelim.

Edebiyat-felsefe ilişkisinin bir başka kaçınılmaz zorunluluğu da, her ikisinin de dil üzerine inşa edilmiş olmalarıdır. Gerek yazar ve şairin duygu, hayal, intiba, gözlem ve düşüncelerini; gerekse filozofun düşüncelerini diğer insanlara aktarabilecekleri tek iletişim vasıtası dildir. Elbette edebiyatın diliyle felsefenin dili birbirinden çok farklı ve başkadır.

(...)

Edebiyat sanatının sanatkârın elinden çıkmış somut sonucu durumundaki edebî eseri var eden ana unsurların başında muhteva/içerik/mana gelir. Yani şair veya yazar eserinde, türü ne olursa olsun (şiir, hikâye, roman, tiyatro), doğrudan doğruya kendini, yakın çevresini, mensubu bulunduğu toplumu veya bütün insanlığı ilgilendiren günlük veya genel-geçer bir konuyu, problemi; insanı, nesneyi, varlığı, tabiatı; olayı, gelişmeyi, durumu ele alıp işler. Burada sözü uzatmadan ve herhangi bir tartışmaya girmeden belirtmeliyiz ki, edebiyatın muhteva/mana dünyasının

sınırlarını, en geniş çerçevede "insan" belirler. Yani edebiyatın muhteva/manasının başlangıç noktası kadar bitiş noktası da insandır. Dolayısıyla hiçbir insanî mesele yoktur ki, edebî eserlerde ele alınmamış olsun veya hiçbir edebî eser yoktur ki şu veya bu insanî meseleden bahsetmemiş olsun.

İşte bu gerçek; yani edebiyat sanatının insan merkezli muhteva alanının genişliği; hatta bir anlamda sınırsızlığı, edebiyat-felsefe ilişkisini kaçınılmaz ve zarurî kılar. Çünkü insan, insanı kuşatan evren (metafizik evren de dahil olmak üzere) ve insan-insan, insan-evren ilişkisi, doğrudan doğruya felsefenin de konusudur.

(...)

Söz konusu karşılıklı ilişkiye rağmen ne edebiyat felsefe ne de felsefe edebiyattır.

(...)

İsmail ÇETİŞLİ, Edebiyat Sanatı ve Bilimi

Metin bilgi vermek amacıyla yazılmış öğretici bir metindir. Bu metinde edebiyat ve felsefenin tanımı yapıp iki alan arasındaki ilişki anlatılmıştır. Edebiyat ve felsefe ilişkisinin kaçınılmazlığına rağmen bunların, sınırları belli iki ayrı bilim olduklarından da kısaca söz edilmiştir. Metinde edebiyat ve felsefenin iletişim aracının dil olmasına karşın konularına ve amaçlarına bağlı olarak dile yükledikleri anlamların farklı olduğundan da bahsedilmiştir.

Öğretici bir nitelik taşıyan okuduğunuz metinde nesnel bir anlatım tercih edilmiş, verilmek istenen bilgiler doğrudan aktarılmıştır.

İSMAİL ÇETİŞLİ

Denizli'de doğan yazar ilköğrenimini Denizli'de, ortaöğrenimini Denizli ve Isparta'da, yükseköğrenimini ise Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Dört yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Fırat Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Servet-i Fünûn'da Mensûr Şiir isimli çalışmasıyla yüksek lisansını, Memduh Şevket Esendal-İnsan ve Eser isimli çalışmasıyla da doktorasını tamamladı. Akademik hayatında 1995'te doçentliğe, 2001'de profesörlüğe yükseldi. 2001 yılında Pamukkale Üniversitesine geçen Çetişli, çalışma hayatını bu üniversitede sürdürdü. Edebiyat Sanatı ve Bilimi, Memduh Şevket Esendal, Batı Edebiyatında Edebî Akımlar, Metin Tahlillerine Giriş/1 Şiir, II. Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı eserlerinden bazılarıdır.

DİL BİLGİSİ

Gerçek Anlam

Gerçek anlam bir kelimenin akla gelen ilk anlamıdır. Türkçe sözlükte kelimenin ilk anlamı olarak verilir. Kelimenin gerçek anlamı "temel anlam" adıyla da bilinir.

Soğan doğrarken gözleri sulanmıştı annemin.

Ağacın kuru dalları yeşermeye başlamıştı.

Yan Anlam

Kelime bazen temel anlamına benzerlik yoluyla yeni anlamlar kazanabilir. Bu anlama **yan anlam (yakıştırmaca)** adı verilir. Kelime yan anlamda kullanıldığında da hâlâ gerçek anlamında kullanılmış olur.

Terazinin bir gözüne elindeki elmaları koydu.

Edebiyatın farklı dallarında yüksek lisans yapanlar var.

Mecaz Anlam

Kelimenin gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır. Bir kelime, mecaz anlamı yalnızca cümledeki kullanımı ile kazanabilir.

Oraya ilk gittiğimizde bize çok soğuk davranmıştı.

Yazarın kuru anlatımı yüzünden kitap ilerlemiyordu.

Terim Anlam

Kelimenin bilim, sanat, spor veya meslek dallarıyla ilgili kazandığı özel anlamdır. Terim anlamlı kelimeler, aynı zamanda gerçek anlamlıdır.

Enlemler arasındaki uzaklığın 111 km olduğunu öğrendim.

Şarkının notalarını karıştırınca tüm ahenk bozulmuştu.

SORULAR

1- I. Belki bir insan hayatı, zaman fırınında ateşe attığımız bir kâğıt kadar çabuk yanıyor. Belki hayat, hakikaten bazı düşünürlerin dediği gibi bir oyundur. Küçük, ümitsiz savunmalardır hatta bir rüyadır belki.

II. Bana öyle geliyor ki insanoğlu, ezelden başlayıp öngöremediği ya da anlayamadığı bir geleceğe uzayan korkunç bir kör dövüşüne dalmış. Karşılaştığı her engeli yenmiş, biri hariç. İnsan sadece kendini yenemiyor.

Bu metinlerde yazarların "insan" ve "hayat"la ilgili görüşleri aşağıdaki bilim dallarından hangisiyle ilişkilidir?

- A) Tarih B) Sosyoloji C) Psikoloji
D) Felsefe E) Coğrafya

Cevap: D

2- II. Meşrutiyet devrinde Türk şiiri, güzellik duygusunu bir kenara bırakarak çeşitli sosyal davaların emrine girmişti. Tevfik Fikret, yeni bir ahlak anlayışının ve insanlık görüşünün öncülüğünü yapıyor; Mehmet Akif, İslam birliği idealini; Mehmet Emin ve Ziya Gökalp Türkçülük ve Turancılık ideolojisini savunuyordu.

Bu metinde edebiyatın hangi alanla ilişkisi vurgulanmak istenmiştir?

- A) Tasavvuf
B) Edebî sanat
C) Halk efsaneleri
D) Düşünce akımları
E) Teknolojik gelişmeler

Cevap: D

3- (I) Taş evin koynuna sığınmış mahrem perdeyi araladı. (II) Varıp içeriye, odanın orta yerine doldu gün ışığı. (III) Geç kalmışlık hissi uyandı yüreğinde. (IV) Gömme pencerenin böğrüne saklanmış sardunya çiçeklerinin kokusunu ilk defa duyuyormuş gibi oldu nefesi. (V) Her seferinde yeniden hisseder, içine çekirdi bu kokuyu.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yan anlamda kullanılmış bir sözcük vardır?

- A) I. B) II. C) III.
D) IV. E) V.

Cevap: D